

OHJEITA PIISPALLISIIN PALVELUKSIIN

Kyseisiä ohjeita noudatetaan soveltuvin osin huomioiden hiippakunnan piispan kulloisetkin ohjeet.

KAIKISSA JUMALANPALVELUKSISSA PIISPAN LÄSNÄ OLLESSA

Piispan läsnä ollessa, vaikka hän ei toimittaisi jumalanpalvelusta, hänet mainitaan lauletaessa tai luettaessa loppusiunaukseen johtavia säkeitä, esimerkiksi:

"Kunnia olkoon Isälle ja Pojalle ja Pyhälle Hengelle nyt, aina ja iankaikkisesti. Aamen. Herra, armahda, Herra, armahda, Herra, armahda. Esipaimen, siunaa."

"Herran nimeen, Esipaimen, siunaa."

LITURGIASSA

PIISPAN VASTAANOTTO

Piispan astuessa kirkkoon vastaanottoa varten diakoni lausuu: "Tämä on viisautta" ja ryhtyy lukemaan puoliääneen veisua *Totisesti on kohtuullista*. Kuoro aloittaa heti "Tämä on viisautta" -sanojen jälkeen vastaanottoveisun ***Auringon noususta***.

Sen jälkeen kuoro ryhtyy laulamaan hitaasti ja hiljaa veisua ***Totisesti on kohtuullista***, jonka aikana diakoni lukee piispan kanssa solean edessä liturgian valmistusrukoukset. Veisun tulee jatkua aina siihen saakka, että piispa on noussut solealle, suudellut Kristuksen ja Jumalansynnyttäjän ikonia ja lukenut kumartuneena rukouksen. Tarvittaessa toistetaan sanoista "Me ylistämme". Piispan kääntyessä kansaan päin ja siunatessa kuoro laulaa veisun ***Ton despotin***.

Totisesti on kohtuullista -veisu lauletaan myös Basileios Suuren liturgian yhteydessä. Suurina juhlina ja niiden jälkijuhlan aikana *Totisesti on kohtuullista* -veisun sijaan lauletaan juhlakanonin 9. veisu liitelauselmineen. Pääsiäiskaudella tämä on ***Enkeli huusi armoitetulle***.

PIISPAN PUKEMINEN

Jos piispa puetaan alttarissa, luetaan pukemisen aikana III ja VI hetki tai ainoastaan III hetki.

Jos piispa puetaan keskellä kirkkoa, voidaan pukemisen aikana laulaa pukemiseen perinteisesti liittyviä lauluja tai poikkeustapauksessa lukea hetkiä. Kuoro aloittaa ***Nouse ylös Siionin vuorelle*** -veisun laulamisen *Ton despotin* -veisun jälkeen. Piispa laskeutuu solealta ja nousee korokkeelle kirkon keskellä.

Tämän jälkeen diakoni ryhtyy lukemaan pukemisrukouksia, joiden aikana kuoro laulaa hitaasti veisua ***Riemuitkoon sielusi Herrassa***. Pukemisen aikana, erityisesti suuren paaston aikaan, voidaan myös vaihtoehtoisesti laulaa ***Jo muinoin profeetat*** -

veisua tai 8. sävelmän dogmistikiiraa **Taivasten kuningas** tai muuta päivän tai juhlan veisua.¹ Pääsiäiskaudella piispan pukemisen aikana voidaan laulaa pääsiäisstikiiroita. Jouluna ja suurena lauantaina on mahdollista laulaa päivän kanonin irmosseja.

Piispa pukeutuu stikariin, epitrakiliin, vyöhön, päällyshioihin, palitsaan, sakkokseen ja omoforiin. Lopuksi hänelle tuodaan panagia, risti ja mitra. Kuoron laulu jatkuu, tarvittaessa veisuja kerraten, aina siihen asti, kun piispalle tuodaan alttarista dikiri- ja trikiri-kynttilät. Mikäli puettaessa luetaan hetkiä, lukeminen on samaten mitoitettava pukemisen mukaan ja tarvittaessa se jätetään kesken.

Tämän jälkeen diakoni lausuu: "Niin loistakoon sinun valosi ihmisten edessä, että he näkisivät sinun hyvät tekosi ja ylistäisivät Isäämme, joka on taivaissa, alati, nyt ja aina ja iankaikkisesta iankaikkiseen. Aamen." Päättöksi kuoro laulaa **Ton despotin**.

Mikäli hetkiä ei ole vielä luettu, ne luetaan pukemisen jälkeen. Piispa jää seisomaan kirkon keskellä olevalle korokkeelle aina pieneen saattoon asti.

PIENI SAATTO

Kolmannen antifonin jälkeen papisto laulaa kulkien saatossa alttariin veisun **Tulkaamme, kumartukaamme**. Kuoro toistaa kiirehtimättä veisun jälkimmäisen säkeen sanasta "Pelasta". Tämän jälkeen papisto laulaa vielä kertaalleen veisun jälkimmäisen säkeen.

Välittömästi tämän jälkeen trio² tai kuoro laulaa veisun **Is polla eti, Despota** niin hitaasti, että piispa ennättää suitsuttaa sen aikana ikonostaasin ja kirkkokansan. Tämän jälkeen kuoro laulaa vielä kertaalleen lyhyesti **Is polla eti, Despota**.³ Sitten kuoro aloittaa *troparien* ja *kontakkien* laulamisen.

Piispan toimittaessa papisto laulaa *kontakeista* viimeisenä sunnuntaisin **Sinulle, oi Jumalansynnyttäjä**, pääsiäiskaudella **Sinä, oi Kuolematon** ja juhlina juhlan *kontakin*.

"HERRA, PELASTA HURSKAAT"

Slaavilaisessa perinteessä *kontakkien* ja *Pyhä Jumala* -veisun välissä diakoni lausuu: "Herra, pelasta hurskaat!" Kuoro toistaa säkeen resitatiivilla, minkä jälkeen diakoni jatkaa: "Ja kuule meitä!" Kuoro

¹ Pukeutumisen aikana laulettavien veisujen osalta ei yleensä esiinny tarkkoja ohjeita. Eräissä slaavilaisissa käytännöissä veisut *Jo muinoin profeetat* ja *Taivasten kuningas* lauletaan vain suuren paaston arkipäivinä toimitettavien ennen pyhitettyjen lahjojen liturgioiden yhteydessä. Sunnuntaisin on tällöin tapana laulaa *Riemitkoon sielusi Herrassa*.

² Slaavilaisen ohjeen mukaan *Is polla* -trio voi laulaa myös alttarista, minkä jälkeen kuoro toistaa lyhyen *Is polla* -lauselman. Ks. *Činovnik* ja *Subbotin*.

³ Erään slaavilaisen käytännön mukaan papisto toistaa vielä kerran kuoron laulaman lyhyen *Is polla eti, Despota* -säkeen.

toistaa tämänkin säkeen laulaen resitatiiviin tavanomaisen lopukkeeseen. Tämän jälkeen lausutaan *Pyhä Jumala* -veisua edeltävä doksologia, johon kuoro vastaa: "Aamen" ja jatkaa välittömästi: "Pyhä Jumala, pyhä Väkevä..."⁴

Säkeiden jälkeen on slaavilaisessa perinteessä tapana laulaa monien vuosien toivotuksia ("ylistyksiä") esipaimenille ja lopulta kaikille ortodoksikristityille. Tapaa noudatetaan erityisesti patriarkan läsnä ollessa. Toivotukset alkavat patriarkasta ja etenevät paikalliskirkon johtajasta muihin esipaimeniin ja viimein kaikkiin ortodoksikristittyihin. Ns. "suurissa ylistyksissä" lausutaan monien vuosien toivotukset kaikille kirkkojen päämiehille alkaen ekumeenisesta patriarkasta ja vanhimpien patriarkaattien johtajista ja edeten autokefalisten ja autonomisten kirkkojen päämiehiin. Diakoni lausuu toivotuksen, esimerkiksi: "Bartholomeokselle, Konstantinopolin arkkipiispalle ja pyhimmälle ekumeeniselle patriarkalle, monia vuosia!" Papisto toistaa toivotuksen laulaen, ja kuoro laulaa saman.⁵

PYHÄ JUMALA

Pyhä Jumala -veisu lauletaan antifonisesti papiston ja kuoron sekä piispan ja trion kanssa seuraavassa järjestyksessä:

1) **Kuoro**: "Pyhä Jumala, pyhä Väkevä, pyhä Kuolematon, armahda meitä."

2) **Papisto**: "Pyhä Jumala, pyhä Väkevä, pyhä Kuolematon, armahda meitä."

3) **Kuoro resitatiivilla**: "Pyhä Jumala, pyhä Väkevä, pyhä Kuolematon, armahda meitä."

4) **Piispa** tulee solealle ja lausuu:

"Jumala, katso alas taivaasta ja näe tämä viinitarha. Lähesty armollasi ja vahvista se, minkä sinun oikea kätesi on istuttanut. Pyhä Jumala."⁶

Trio toistaa: "Pyhä Jumala."

Piispa: "Pyhä Väkevä."

Trio: "Pyhä Väkevä."

Piispa: "Pyhä Kuolematon, armahda meitä."

Trio: "Pyhä Kuolematon, armahda meitä."

5) **Kuoro resitatiivilla**: "Pyhä Jumala, pyhä Väkevä, pyhä Kuolematon, armahda meitä."

6) **Papisto**: "Pyhä Jumala, pyhä Väkevä, pyhä Kuolematon, armahda meitä."

⁴ Subbotinin ja Želtovin mukaan mainitut säkeet lausutaan ennen papiston laulamaa viimeistä kontakkaa.

Bysanttilaisessa käytännössä ne lausutaan vasta *Pyhä Jumala* -veisun jälkeen. Ks. erilliset ohjeet.

⁵ Subbotinin ja Želtovin mukaan toivotukset lauletaan ennen papiston laulamaa viimeistä kontakkaa välittömästi "Herra, pelasta hurskaat" -säkeiden jälkeen.

⁶ Kaikissa perinteissä piispa ei pidä taukoja lausumiensa osien välissä. Tällöin trio laulaa koko säkeen hitaasti piispan siunatessa kynttilöillä.

7) **Kuoro:** "Kunnia olkoon Isälle ja Pojalle ja Pyhälle Hengelle nyt, aina ja iankaikkisesti. Aamen. Pyhä Kuolematon, armahda meitä. Pyhä Jumala, pyhä Väkevä, pyhä Kuolematon, armahda meitä."

Samassa järjestyksessä resitatiiveineen lauletaan veisut ***Te kaikki, jotka olette Kristukseen kastettuja ja Sinun ristillesi.*** Trio-osuus jakaantuu tällöin seuraavasti:

"Te kaikki, jotka olette Kristukseen kastettuja, | olette pukeneet Kristuksen yllenne. | Halleluja."

"Sinun ristillesi | me kumarramme, Valtias, | ja sinun pyhää ylösnousemistasi ylistämme."

EVANKELIUMIN lukemisen jälkeen piispa siunaa kynttilöillä, jolloin kuoro laulaa ***Is polla eti, Despota.***

HARTAUDEN EKTENIA

Slaavilaisessa käytännössä on toisinaan tapana, että diakonin lausussa rukouslauselman patriarkan ja kirkon päämiehen puolesta papisto laulaa alttarissa kolmesti "Herra, armahda" kiovalaisella sävelmällä. Kuoron on tällöin tapana toistaa papiston laulama samalla sävelmällä.

SUURI SAATTO

Piispalliseen liturgiaan on hyvä valita kyllin pitkäkestoinen *kerubiveisu*. Joka tapauksessa on varauduttava kertaamaan säkeistöjä papiston valmistautuessa suureen saattoon.

Kerubiveisua laulettaessa suuri saatto tulee ehtoollislahjoja kantaen kuninkaanovien eteen. Piispa vastaanottaa saatossa tuodut lahjat. Kuoro laulaa *Aamen* tavallisesta poiketen kahdesti, molemmilla kerroilla vasta piispan lausuman muistelun jälkeen. Kerubiveisun päätteeksi piispa siunaa kynttilöillä ja kuoro laulaa ***Is polla eti, Despota.***

NIIN MYÖS KAIKKIA

Totisesti on kohtuullista -veisun jälkeen on vuorossa piispan muisteleminen.

Pieni muisteleminen on samankaltainen kuin papin toimittamassa liturgiassa. Piispa lausuu: "Ensimmäiseksi muista, Herra..." muistellen kirkon ylintä johtoa. Tämän jälkeen pappi muistelee läsnä olevaa piispaa: "Muista, Herra, meidän isäämme..." Vasta tämän jälkeen kuoro laulaa vastauksen ***Niin myös kaikkia.***

Suurella muistelemisella protodiakoni lausuu tämän jälkeen pitkän rukouksen: "Muistakoon Herra meidän isäämme... ynnä kaikkien puolesta ja kaikkien tähden." Kuoro laulaa vastauksen **Kaikkien puolesta ja kaikkien tähden.**⁷

EHTOOLLISEN JÄLKEEN

Ennen veisua **Me näimme todellisen valkeuden** piispa siunaa kynttilöillä lausuen: "Pelasta, Jumala, sinun kansasi", minkä jälkeen kuoro laulaa **Is polla eti, Despota.**

LOPPUSIUNAUS

Loppusiunausta edeltävien "Kunnia ... nyt... " -säkeiden päätteeksi kuoro laulaa: "Esipaimen, siunaa."⁸

Loppusiunauksen jälkeen lauletaan tavanomainen pitkän iän toivotus, jossa muistellaan hiippakuntapiispojen lisäksi myös muita läsnä olevia piispoja. Toisinaan loppusiunauksen jälkeen diakoni jatkaa välittömästi lauselmiin, joiden päätteeksi lauletaan **Monia armorikkaita vuosia**. Tällöin nämä lausemat korvaavat tavanomaiset pitkän iän toivotukset.

LITURGIAN JÄLKEEN

Piispan poistuessa kirkosta jumalanpalveluksen jälkeen on tapana laulaa **Ton despotin** tai sen suomenkielinen versio **Kauan eläköön**.

ENNENPYHITETTYJEN LAHJAIN LITURGIA

PIISPAN VASTAANOTTO

Vastaanotto tapahtuu samoin kuin liturgian edellä yleensä. Piispan pukeutumisen aikana lauletaan veisua **Jo muinoin profeetat** tai 8. sävelmän dogmistikiiraa **Taivasten kuningas.**⁹

⁷ Slaavilaisessa käytännössä suuri muisteleminen toimitetaan aina piispan toimittaessa. Suomessa se toimitetaan aina piispan niin siunatessa.

⁸ Slaavilaisessa perinteessä on tässä yhteydessä tapana mainita myös kyseisen esipaimenen arvo, esimerkiksi: "Korkeasti siunattu esipaimen, siunaa" tai "Korkeasti pyhitetty esipaimen, siunaa". *Činovnikin* ja Subbotinin mukaan piispan lausuman loppusiunauksen jälkeen kuoro laulaa *Is polla eti, Despota* piispan siunatessa kynttilöillä, minkä jälkeen jatketaan tavanomaisiin pitkän iän toivotuksiin.

⁹ On mahdollista laulaa myös irrosseja Andreas Kreetalaisen suuresta katumuskanonista. Ks. Želtov.

SAATTO JA EHTOOVEISU

Saaton jälkeen papisto laulaa *ehtooveisun* kokonaan. Kuoro toistaa sen sanoista "Kohtuullista on, että sinulle kaikkina aikoina" veisun loppuun asti. Tämän jälkeen papisto toistaa kuoron laulaman loppuosan.¹⁰

Saaton jälkeen on tapana laulaa ***Is polla eti, Despota*** hitaasti piispan suitsuttaessa, kuten liturgian pienen saaton jälkeen. Tämän jälkeen edetään prokiimenin ja parimioiden lukemiseen.

EVANKELIUMI

Mikäli ennen pyhitettyjen lahjain liturgiassa luetaan evankeliumi, sen jälkeen lauletaan lyhyesti piispan siunatessa kynttilöillä ***Is polla eti, Despota***.

EHTOOLLISEN JÄLKEEN

Ennen veisua ***Minä kiitän Herraa joka aika*** piispa siunaa kynttilöillä lausuen: "Pelasta, Jumala, sinun kansasi", minkä jälkeen kuoro laulaa ***Is polla eti, Despota***.

EHTOOPALVELUS TAI VIGILIA

PIISPAN VASTAANOTTO

Piispan vastaanottolauluna lauletaan ***Auringon noususta*** ja sen jälkeen temppelein tai juhlan *tropari*. Päätteeksi kuoro laulaa ***Is polla eti, Despota***.¹¹

PALVELUKSEN JÄLKEEN

Ehtoopalveluksessa piispan lausussa loppusiunauksen lauletaan sen jälkeen lyhyesti, ennen tavanomaisia monien vuosien toivotuksia, ***Is polla eti, Despota***. Mikäli piispa on läsnä ja pappi lausuu loppusiunauksen, ***Is polla eti, Despota*** on tapana laulaa vasta monien vuosien toivotuksen jälkeen.

Vigilian jälkeen I hetken päätyttyä piispa tulee alttarista solealle ja siunaa kansan. Kuoro laulaa ***Is polla eti, Despota***.¹²

¹⁰ Erään slaavilaisen käytännön mukaan ehtooveisun laulaa ainoastaan papisto. Ks. *Činovnik*.

¹¹ Slaavilaisen käytännön mukaan on mahdollista laulaa myös ***Ton despotin***. Ks. Subbotin.

¹² Slaavilaisen käytännön mukaan on mahdollista laulaa myös ***Ton despotin***. Ks. Subbotin.

KHEIROTONIA (PAPPEUTEEN VIHKIMINEN)

DIAKONIKSI VIHKIMINEN

Diakoniksi vihkiminen tapahtuu liturgian loppupuolella **Totisesti on kohtuullista** - veisua seuraavien muisteluiden jälkeen, kun piispa on lausunut: "Suuren Jumalamme ja Vapahtajamme..." ja siunannut kirkkokansan.

Vihittävä viedään alttariin, jossa hän polvistuu piispan edessä maahan, ja häntä lähdetään taluttamaan pyhän pöydän ympäri. Ensimmäisen kierroksen aikana papisto laulaa **Te pyhät marttyyrit**. Kuoro toistaa laulettua. Toisen kierroksen aikana papisto laulaa **Kunnia olkoon sinulle, Kristus Jumala**. Kuoro toistaa laulettua. Kolmannen kierroksen aikana papisto laulaa **Riemuitse, Jesaja**. Kuoro toistaa laulettua.

Tämän jälkeen piispa peittää vihittävän pään omoforilla ja lukee rukouksen. Papisto laulaa kolmesti **Herra, armahda**. Välittömästi tämän jälkeen kuoro alkaa laulaa hiljaa ja hitaasti, tarvittaessa toistaen, **Kirie eleison**, kunnes piispa on lukenut kaksi rukousta. Rukousten päättyessä vihittävä nousee ylös ja kuoro lopettaa laulamisen.

Piispa ottaa vuorollaan kunkin diakonille kuuluvan liturgisen tunnuksen (orarin, hihat, ripidin, toisinaan myös jumalanpalveluskirjan), näyttää niitä kuninkaanovista ja lausuu: "Aksios." ("Otollinen.") Papisto laulaa kunkin kohdalla kolmesti **Aksios**, ja kuoro toistaa saman.

Liturgia jatkuu anomusektenialla.

PAPIKSI VIHKIMINEN

Papiksi vihkiminen tapahtuu liturgiassa suuren saaton päätteeksi, kerubiveisun laulamisen jälkeen.

Vihkimistoimitus on samanlainen kuin diakoniksi vihkiminen. Vihkimisen jälkeen lauletaan **Aksios** papillisia tunnuksia (epitrakiili, vyö, feloni, risti, jumalanpalveluskirja) näytettäessä samaan tapaan kuin diakoniksi vihittäessä.

Liturgia jatkuu kuten normaalisti suuren saaton jälkeen, eli piispa siunaa, ja kuoro laulaa **Is polla eti, Despota**.

ARVOMERKIT JA -ASTEET

Papillisia arvomerkkejä (kierreorari, kultaristi, epigonaatio, koruristi) annettaessa on tapana laulaa kolmesti **Aksios** samaan tapaan kuin pappeuden asteisiin vihittäessä. Samoin lauletaan vihittäessä papiston jäseniä protodiakonin, rovastin, igumenin ja arkkimandriitan arvoon. Igumeniaksi vihittäväälle lauletaan **Aksia**.

Protodiakonin, rovastin, igumenin ja arkkimandriitan arvoon vihkiminen tapahtuu liturgian yhteydessä pienen saaton aikana.

Ohjeet koonnut Maria Takala-Roszczenko. Tekstin tarkastaneet isä Sergius Colliander ja diakoni Jorma Häkkinen.

Lähteet:

Härkönen, Jyrki: *Kanttorin käsikirja. Lyhyt tyypikon-opas kliirosseille*. Ortodoksisen kirjallisuuden julkaisuneuvosto 2010

Piispallisten jumalanpalvelusten ohjeita. Ortodoksinen Veljestö 1956

Архиерейское богослужение: избранные песнопения: под редакцией регента Г.Н. Лапаева. Москва 2003

Желтов, М.С. "Архиерейское богослужение." *Православная Энциклопедия*, т. 3. 2009

Священник К. Субботин. *Руководство к изучению устава богослужения Православной Церкви*. Санкт-Петербург 1994

Чиновникъ архиерейскаго священнослужения. Книга 1. Москва 1982

PIISPALLISTEN PALVELUSTEN OHJEITA BYSANTTILAISESSA PERINTEESSÄ

EHTOOPALVELUS

Piispan astuessa kirkkoon hänet puetaan mantiaan ja hän ottaa ensimmäisen papin kädestä paimensauvan. Hän siunaa kansan keskellä kirkkoa kuoron laulaessa ***Is polla eti, Despota*** ja siirtyy piispanistuimelle. Tämän jälkeen pappi ja diakoni ottavat häneltä siunauksen ja menevät alttariin aloittamaan jumalanpalveluksen.

Kreikkalaisen tradition mukaan piispa lukee *alkupsalmin*. Samaan aikaan pappi lukee pyhän pöydän edessä iltarukouksia.

Jos jumalanpalveluksessa on erikseen kanonarkki, hän asettuu ennen *avuksihuutopsalmin* alkua piispanistuimen eteen, kumartaa piispalle, lausuu: "Käske, pyhä esipaimen!" ja julistaa vuorossa olevan sävelmän. Kumarrettuaan vielä piispalle hän suutelee tämän kättä ja palaa paikalleen.

Ehtoopalveluksen saatossa papisto kulkee piispanistuimen luo ja laulaa *ehtooveisun*. Papisto laulaa myös *prokiimenin* ensimmäisenä, minkä jälkeen kuorot laulavat kumpikin prokiimenin kertaalleen. Papisto laulaa viimeisen prokiimenin alkuosan, ja oikeanpuoleinen kuoro täydentää loppuosan.

Piispan toimittaessa hän lukee *Suo, Herra* -rukouksen, *Rauha olkoon teille kaikille* -toivotuksen anomusektenian jälkeen ja päät kumartuneina kuunneltavan rukouksen. Sitä seuraavan doksologian lukee pappi.

Jos ehtoopalveluksessa toimitetaan litania, piispa lausuu rukouksen "Kuule meitä, Jumala" sekä rukouksen leipien siunaamiseksi.

Piispa lukee *Vanhurskaan Simeonin rukouksen*, jonka jälkeen lukija lausuu: ”Is polla eti, Despota” ja jatkaa *Pyhä Jumala* -rukoukseen. Jos ehtoopalvelusta ei seuraa aamupalvelus, piispa lausuu rukouksen ”Vahvista, Jumala”. Loppusiunauksen jälkeen kuoro laulaa **Ton Despotin**, ja sen aikana piispa siunaa kansaa ristillä. Sitten piispa lausuu loppusiunauksen ”Pyhien isiemme esirukouksien...”, jonka jälkeen pappi lausuu: ”Pyhän esipaimenemme esirukouksien...”

AAMUPALVELUS

Jos aamupalvelus edeltää liturgiaa, piispa saapuu kirkkoon *katabasioita* laulettaessa. Piispa laulaa oikealle kuorolle kuuluvat *katabasiat* sekä kanonin 9. veisun ja *eksapostilarion*. *Eksapostilarion* jälkeen kanonarkki kumartaa piispalle, lausuu: ”Käske, pyhä esipaimen!” ja julistaa sävelmän, jolla *kiitospsalmi* lauletaan. Jos piispa ei toimita vaan on läsnä kirkossa koko palveluksen ajan, hän lukee *heksapsalmin*, *Nähtyämme Kristuksen ylösnousemisen* -veisun ja psalmin 50 (51). Hän myös laulaa kanonin 9. veisun ja *eksapostilarion*. Samaten piispa lukee *Suuren ylistysveisun* (mutta ei laula sitä, jos se lauletaan) ja rukoukset ”Hyvä on kiittää Herraa” sekä ”Vahvista, Jumala”.

LITURGIA

Piispan saavuttua kirkkoon aamupalveluksen aikana oikeanpuoleinen kuoro laulaa *kiitospsalmin* jälkeen hitaasti **Ton despotin**. Tämän aikana piispa tulee siunaamaan kansaa, jolloin vasen kuoro laulaa oikean kuoron päälle **Is polla eti, Despota**. Piispan palattua alttariin jatketaan *kiitosstikiroiden* laulamista. Näin toimitaan, kun piispa puetaan alttarissa. Jos piispa taas puetaan kirkkosalin keskellä, lauletaan **Ton Despotin** vasta *Suuren ylistysveisun* jälkeen. Tämän jälkeen lauletaan pukemisen aikana **Jo muinoin profeetat**. Siunattuaan kansan piispa asettuu piispanistuimelle.

Pienen saaton jälkeen piispa ja papisto laulavat saattolauseلمان. Laulaessaan ”Pelasta...” piispa siunaa kansaa, jolloin oikea kuoro laulaa **Is polla eti, Despota**. Sitten vasen kuoro toistaa ”Pelasta”-säkeen ja piispa laulaa ensimmäisen *troparin* suitsuttaen samalla alttaria ja kansaa. Kuorot laulavat loput *troparit*, ja viimeisen *kontakin* laulaa papisto alttarissa.

Pyhä Jumala -veisussa järjestys on seuraava:

1. kuoro: ”Pyhä Jumala, pyhä Väkevä, pyhä Kuolematon, armahda meitä.”

2. kuoro: ”Pyhä Jumala, pyhä Väkevä, pyhä Kuolematon, armahda meitä.”

Papisto: ”Pyhä Jumala, pyhä Väkevä, pyhä Kuolematon, armahda meitä.”

1. kuoro: ”Pyhä Jumala, pyhä Väkevä, pyhä Kuolematon, armahda meitä.”

Papisto: ”Pyhä Jumala, pyhä Väkevä, pyhä Kuolematon, armahda meitä.”

2. kuoro: ”Kunnia olkoon Isälle ja Pojalle ja Pyhälle Hengelle.”

1. kuoro: ”Nyt, aina ja iankaikkisesti. Aamen.”

2. kuoro: ”Pyhä Kuolematon, armahda meitä.”

Papit hitaasti: ”Pyhä Jumala.”

Piispa: ”Herra, Herra...”

1. kuoro: ”Is polla eti, Despota.”

Papit hitaasti: ”Pyhä Väkevä.”

Piispa: ”Herra, Herra...”

2. kuoro: ”Is polla eti, Despota.”

Papit hitaasti: ”Pyhä Kuolematon.”

Piispa: ”Herra, Herra...”

1. kuoro: ”Is polla eti, Despota.”

Papisto hitaasti: ”Armahda meitä.”

Diakoni: ”Dynamis.”

1. kuoro: ”Dynamis. Pyhä Jumala, pyhä Väkevä, pyhä Kuolematon, armahda meitä.”

Pyhä Jumala -veisun jälkeen diakoni julistaa kolmesti: ”Herra, pelasta hurskaat.” Papit toistavat säkeen ensimmäisellä kerralla, oikea kuoro toisella kerralla ja vasen kuoro kolmannella kerralla. Lopuksi piispa lausuu: ”Ja kuule meitä.” Papisto toistaa säkeen alttarista. Diakoni lausuu patriarkkaa kunnioittavan liitelauselman, jonka papisto toistaa alttarissa, ja tämän jälkeen toimittavaa piispaa kunnioittavan lauselman, jonka ensin papisto ja sitten molemmat kuorot vuorollaan toistavat.

Liturgian loppusiunaus lausutaan samoin kuin ehtoopalveluksen lopussa.

SUUREN PAASTON JUMALANPALVELUKSET

Aamupalveluksessa, hetkissä ja ehtoopalveluksessa:

Aamupalveluksessa piispa lukee *heksapsalmin*, psalmin 50 (51) ja *Suuren ylistysveisun*. Hän laulaa *Jumalansynnyttäjän kiitosvirren* sekä *fotagogikonin* ja lukee rukoukset ”Hyvä on kiittää Herraa” ja ”Taivaallinen Kuningas”. Kunkin hetken lopussa hän lukee hetken rukouksen. Ehtoopalveluksessa hän lukee *alkupsalmin*, *ehtooveisun* ja rukoukset ”Suo, Herra”, ”Herra, nyt sinä annat”, ”Taivaallinen Kuningas” sekä ”Kaikkein pyhin Kolminaisuus”.

ENNENPYHITETTYJEN LAHJAIN LITURGIA

Jos piispa ei itse toimita palvelusta, hän saapuu kirkkoon hetkipalveluksessa, *Autuuden lauseita* seuraavan *Pyhä Jumala* -rukouksen aikana. Hän lausuu *Isä meidän* -rukouksen doksologian. Tämän jälkeen hän siunaa kansaa kuoron laulaessa *Is polla eti, Despota*. Hän myös lukee rukouksen ”Kaikkeinpyhin Kolminaisuus” ja

lausuu papiston kanssa hetkipalveluksen loppusiunauksen. Ehtoopalveluksessa hän lukee *alkupsalmin, ehtooveisun* ja liturgiaosassa *Isä meidän* -rukouksen.

SUURI EHTOONJÄLKEINEN PALVELUS

Piispa saapuu kirkkoon ennen palveluksen alkua ja siunaa kansan kuoron laulaessa ***Is polla eti, Despota***. Palveluksen aikana hän lausuu rukouksen ”Taivaallinen Kuningas”, *Uskontunnustuksen* ja 1. ja 2. psalmiluvun jälkeiset rukoukset (”Herra, Herra, joka...” ja ”Herra Jumala, Isä kaikkivaltias”). Piispa laulaa kanonin 9. veisun ja *Voimien Herra* -veisun. Hän lukee myös lopussa olevat rukoukset Jumalansynnyttäjälle ja Kristukselle.

Ohjeet koonnut Jaakko Olkinuora.